

կամ կառավարութեան սքանչելի կազմաւորութիւնն եւս, որոյ վեհութիւնն տեսանելի է ընդ ոյրոստ աշխարհի: Շինած եւ ի մի հառաքած ենք գործածութեան, օգտակարութեան եւ գեղոյ առարկաներ, արդիւնք Ամերիկեան հանձարոյ եւ հնարագիտութեան, բայց յառաջ բերած ենք նաեւ մարդիկ որ գիտեն զանձինս կառավարել: Այս վսեմ եւ բարձր գործ մ'է, որոշման ենք եւ մեր հիշերն օտար երկրաց կը պարսպինք երբ կը գործակցինք սոյն պահուն հանդիսաւորելու ձեռնարկ մը, որ պիտի ժառանգէ մարդկային լուսաւորութեան, և այսու օրինակ մը կը ցուցնենք ազգաց եղբայրութեան:

Ամուր պահենք սոյն հանդիսին խորին նշանակութիւնն և չկորսնցնենք սոյն վայրկեանի տպաւորութիւնն: Եւ որպէս մէկ ձեռնառնով ի շարժման կը դնենք սոյն հանդէսն շտապաւորող մեքենայն, բոլր այնպէս եւս մեր յոյսերն եւ ձգտումներ՝ ոյժեր զարթոցանեն ի մեզ, որք յապագային պիտի ազդեն մարդկութեան բարօրութեան, պատուոյ եւ ազատութեան:

Աստիճաւորութիւնը վերջացաւ, եւ մասնաւոր հրաւիրեալք ճաշի գնացին Վարչական շէնքին մէջ: Ճաշէ վերջ Մ. Բլիվլընտ, Վէրէկուայի Դուքսն եւ այլ բարձրաստիճան անձինք այցելելոյն ցուցահանդիսին շէնքերուն, եւ ուր որ դիմեցին՝ ժողովրդական համակրանաց արժանացան: Չեռակերտութեան եւ Գեղարուեստից շէնքին մէջ օտար պետութեանց ներկայացուցիչք ներկայացան Բլիվլընտի, եւ շնորհաւորեցին առիթն:

Շարայարելի

Կ. Մ. Մանսֆելտ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՔ

ՃԱՇԱԿ ԲԱՆՄԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱԿԵԱՆ ԵՐԲԱՐՑ

Ի Տ Ա Լ Ա Ց Ի Ո Ց

(Shu j'ei 295)

Եւջուարի տարւոյն յիշեցինք, վիշակեալ երակեանն՝ իւր փրանկիստ եղբոր աշակերտ և հաւասարորդ է յարուեստին, որոյ և փառացն այլ աննախանձ հաղորդ, զի անոր նման իւր գործերն եւս՝ կիրթ ճաշակ ունեցող արուեստագէտ և մեծամեծ անձերէ ընտիր գառուած ու գնահատուած են:

Վիշակեանի գործերէն՝ որ սովորաբար խորաքանդակ և կապարաների (pa-

stello) աշխատութիւններ կ'ընծայէ՝ յիշենք հօս երկու մեծ և շքեղ խորաքանդակները, զորս կոփած է՝ Նէապոլտոյ մէջ կառուցուող Սիրիսիեան իշխանին պալատին հրաշակերտ սանդղոց համար, երկուքն այլ հեթանոսական տեսարաններ կը ներկայացընեն։

Առաջինն է փլորա, որ ծաղկանց և պարտիզաց զիցունի համարուէր և Զեփիաթի հայան լինելով՝ անկէց մշտատեւ մատաղութեան ձիրքը ստացած էր։ Զեփիաթն առաւօտեան դէմ՝ կ'արթնցընէ զփլորա. — սա գետին նստած է խումբ մի բուսոց մէջ. Զեփիաթն իւր թիթեռնիկի թեւերով մեղմիկ մօտենալով, տերեւոց միջով բազուկները տարածած՝ խըթելով՝ կը ջանայ վարթուցանել. այլ փլորան քնոյ անուշ թմբրութենէն անզգայացած կը մնայ։ Ահաւասիկ այս է այդ գործին ամբողջ նկարագիրն, որոյ իւրաքանչիւր մասանց մէջ՝ շատ ուշադիր խնամք կը փայլի, թէ՛ ըստ առանձին ձեւերու և թէ՛ ըստ բովանդակին. բայց մեզ փլորայ դիրքը սակաւ ինչ բռնագրօսեալ կ'երեւի, կարելի է թէ նոյն իսկ աշխատելի կուճին աշխարհաբութենէն, կամ սանդղոց վրայ գործոյս յատկացած տեղւոյն դիրքէն։ Երկրորդ քանդակն կը ներկայացընէ զփառնէ կամ փառ, որ է զիցունի գաշտաց և հովուաց. ըստ վանդակ տեսարանն՝ հովուական խմբիկ մ'է։ — Այժմամբոյ զիցունին՝ դիտողին ձախ կողմն՝ գետին նստած է, ուսերն յեցած։ Պատկերին կեդրոնը գրաւած է այժ մի, որոյ՝ այժամանակ մի եղջիւրներով կ'ընդլիմանայ. իսկ յաջկողմն, կանգուն և դէպի առջեւ, վսեմ և տեսարանին արեւելով՝ կեցած է քօշ մի։ — Հօս դենք քանդակիս զգեցցիկ մանրամասնութիւնքը. — Այժն կաթին հոտէն հրապուրուելով՝ կ'ուզէ փառնայի մօտենալ, որ ծաղրածու ժպիտով՝ ձախ ձեռքով անոր կը մատուցանէ. և այսու այժն գորհ պիտի լինէր, եթէ փոքր այժմարդն՝ եղջիւրներով դիմադրելով՝ ամէն ջանք չընէր զինքն յետ կեցընելու. ո՛րչափ արուեստ, բնականութիւն և ստուգութիւն այդ երեք բացատրութեանց մէջ։ Այժմանական և այժու մէջ մեծ պայքար կայ. որով մանկան դիմաց վրայ՝ որ գեռ կը լորակ և անխորշում է, յայտնի կը տեսնուի միանգամայն՝ ըրած ջանքէն յառաջ եկած այլալուծութիւնն, կենդանւոյն յաղթել չկարենայուն՝ կատաղութիւնն, և ակամայ բնական ծիծաղ մի՝ շրթնապատող բնութեան ծիծաղկոտ ու գեղեցիկ տեսարանին պատճառաւ. փառնայի դէմքը՝ կարծես կենդանի լի է զուարթ զգացմամբ, դիտելով կատառուած զուարմացուցիչ դէպքը։ — Սոյն քանդակս բնաւ թերութիւն չունի, իսկ արժանիք՝ շատ. յորում տեսնուած զծուածքի համեմատական պատշաճութիւնն, կերպարանաց թարմութիւնն, շարժուածք ու կեցուածքի բնականութիւնն՝ հանդերձ այլովք, աւելօք իսկ բաւական էին բացատրել և ճանչցընել մեզ արուեստագորին քաջ և բարձր հմտութիւնն ու ճարտարութիւնը։

Սակայն Վինկենա, ինչպէս յիշեցինք, ուզեց ընծայել նաեւ կապարաներկ տեսարաններ, զոր կը նկարէ՝ իւր ուղածին համեմատ Պարիսի մէջ շինել ստած արիւնքարէ մատիտերով։ — Վինկենայի այս տեսակ գործեր՝ երկու դաս կը բաժնուի. մին կը բովանդակէ թովմաս Մալը անդդիսցի բանաստեղծ-

ծին « Մեր Քրիշտական » կոչուած վիպերգութեան երեւակայական պատկերներ. իսկ միւսն՝ իրական նկարներ. երկուքէն այլ քանի մի բան տեսնենք։

Գիւրին չէ արուեստաւորին համար ընտրել՝ զործ մի, որ յինքն պարուհակէ մարդկային ամենայն զգացմունք, յազնուաց՝ մինչեւ ի ցաւ դառնակըսկիծ. մանաւանդ երբ փոքր տեսարաններով հարկ լինի բացատրել, չօս գործն՝ նիւթականով ըմբռնուած, աննիւթ էականց վրայ լինելով, պէտք էր ճարտարին մատանց այլ շատ փափկութիւն և գծելու նրբութիւն, որպէս զի կարենար յաջողիլ զանոնք այնպէս պատկերելու. և յիշաւի քաջ նկարագրողի՝ քաջ այլ զըծող հանդիպեցաւ, թուլմաս և վիճկենա զիրար լրացուցին և պատկեցին։ — Քերպողին երեւակայած անկեալ հրեշտակներն՝ զորս նկարագրած է վիճկենա՝ երեք են. առաջնայն անունը մեզ անծանօթ, երկրորդն է՝ Հըւսուք քերոյթէ, իսկ երրորդն՝ Զարափ սերովթէ. միոյն յանցանքն է՝ մարդկային գեղեցկութիւնը, միւսոյն՝ իմաստութիւնը, և երրորդին՝ ազնուականութիւնը. միով բանիւ ստեղծական իրեր՝ քան զանստեղծն և զԱստուծոյ վայելելու նախադասել. ըստ այսմ ալ Աստուած զանոնք պատմեց՝ երկրնքէն արտաքսելով։ Ուստի նախ՝ առաջինն, մինչեւ երկրիս վրայ գործ մ'աւարտուէլէն վերջ՝ դարձեալ առ Աստուած պիտի բարձրանար, յանկարծ տեսաւ ստեղծական անձնաւոր գեղեցկութիւնը՝ Լէա, որ ի ծովեզերք մի՝ անուշ ձայնով՝ Աստուծոյ ողորմութիւնը կ'երգէր. և զմայելելով, փոխանակ իսկոյն վերամբաւնալով՝ զանդադեցաւ զայն դիտելու համար. Աստուած այլ ի պատիժ՝ անոր վերամբերձիկ զօրութիւնը, լոյսն ու թեթեւութիւնը՝ միւսին փոխանցելով, յանկարծ Լէան հրեշտակացած յերկինս կը բարձրանայ և թշուառ հրեշտակն ցաւադին օտորու կը մնայ։ Այս պատկերս կը կոչուի Յոյս կորոշեալ։ — Երկրորդն՝ Հուսք, մինչեւ յերկինս զԱստուած կը փառաբանէր, տեսաւ յանկարծ անձնաւոր մարդկային իմաստասիրութիւնը՝ Լիլլի, որ հետաքրքիր՝ տիեզերքը քննելով անգոհ, մինչեւ յերկինս բարձրացած՝ կ'ուզէ ամէն բան և պատճառն իմանալ. և հրեշտակն տատամնելով՝ մինչեւ կը տարակուսէր որոյ վայելքը ընտրել, իսկոյն Աստուծոյ վրէժխնդրութիւնն հարուածելով այն հետապրքիր էակը՝ մոխիր զարձուց։ Այս նկարս այլ կոչուի՝ Աշօրք կամ Աշաշոյս։ — Իսկ երրորդն սերովթէ մ'է՝ Զարափ, որ առ Աստուած ունեցած հրաւառ սէրը՝ մարդկեղէն անձնաւոր ազնուականութեան դարձրնելով, երկրնքէն մերժուեցաւ, այլ շուտով զղջալով՝ Աստուած սիրելոյն կեանքը իրեն շնորհեց։ Այս պատկերս այլ անուանեցաւ բնականօրէն խաղաղաքիւն։

Ստորեւ գրուած պատկերն կը ներկայացնէ ընթերցողաց՝ Հուսք քերովթէին այն վայրկեանը, երբ նա՝ տեսնելով զի Լիլլին իւր պատճառաւ անշընչացաւ, իսկոյն՝ անոր կենդանութեան համար՝ եռանդուն աղաչանք մ'առ Աստուած բարձրացուց. Մեծդ Աստուած, եթէ երբէք դու՝ այս իմ բրածիս նման աղաչանքի մի համար՝ կըրնաս քո վճիռներդ յետս կոչել, ներէ այն էակին և ինձ՝ որ զինքը մեղուցի, բարձ ի սպառ ամենայն վիշտ և թախիծ։... Այլ եթէ ոչ՝ յանցանքն իմն է, թող իմն լինի և պատուհասն,

միայն զի շատ համարիս անոր վայրկենի մի ցաւ, իսկ իմն՝ յաւիտեան տեւէ։ Զայս բսելով՝ լռեց և զէպ յերկիր ծռեց իւր դողողուն յուզեալ զլուխը սպասելով Աստուծոյ վճռոյն։ — Սոյն տեսարանիս մէջ՝ պատկերը թղթին ստորին մասը կը գրաւէ, մնացեալն՝ սպիտակ է, մանաւանդ թէ վարդազոյն արշալուսոյ ծով, ընդ որ սիրալատ քերովքէին սեւեռեալ աչքն կը թափառին, որ ոչ առ զիտողն՝ դարձած է՝ այլ զէպ յարեւելս, առ արեւն՝ որ այն ինչ կը ծագի և կարմրափայլ մեղմ լուսովն կը զեղաւորէ անոր տիտը գէմքը, սպիտակ պարանոցն և աջ ուսը, զի արդէն մարմնոյն մնացեալ մասն՝ տաւրածուն թեւերով ծածկուած է։ Իսկ մազերն՝ մեղմիկ զեփիւռէ ծածանուած՝ սփռուած են նայողի աչաց առջեւ։ ճակատն թեթեւակի խորշումած է՝ բարձ-

Արշալոյս

բացող յօնից սակաւ ինչ իրարու վրայ հակազդեցութենէն, այլ գէմքն՝ խաղաղ և աչքն՝ կենպանի, թէպէտ երկուքն այլ մեղամաղձոտ, որք կարծես կ'ըսեն՝ թէ հրեշտակն նոր արքայութեան մի կ'ըզձայ, լի լուսով, սիրով և հրճուանքով։

Ո՛հ, չիք մեծ ցաւ քան թէ յիշեչ
Զուստացեղոյն՝ ք'երչանիկ հր...

Փրանկէ-Լու Խոսու

Թիրաւի զգայուն վէպ մ'է, և զգալի բնութեանս՝ զգայնագոյն եւս տեսարաններ... Արիւնկենտի իրական նկարներ ասոնք են։ — Նրբի մի, երկայնա-

մծրսւս, թաւընչացք եւ տխուր դէմքով, մտգերն՝ անհարթ, ճակատն՝ լայն եւ յօնից ամփոփելով՝ կրկնակի խորշումած, աչքն՝ ներս ընկած եւ ամբողջ զլիսոյն հետ թեթեւ ինչ յափկողմն հակած՝ խոհուն թաղծութեամբ քան մի կը դիտեն, քիթն՝ երկայն եւ սուր՝ բայց կանոնաւոր, երեսքն՝ նոյնպէս երկայն եւ աւելի նիհար քան գէր, որով եւ այտերն՝ դատարկ եւ առանց զգալի խորշովի՝ ամփոփուած. պատկերի մէջ կայ նաեւ ուռոց եւ կրծոց վերին մասն՝ այլ վերիւ վերանց, զի արուեստաւորի նպատակն միայն զլուխն է. միով բանիւ ծեր մ'է զոր տեսնողն՝ այլ եւս մոռնալ չի կրնար: Երկրորդ, վայելուչ եւ կորովի օրիորդ մի՝ սպառնալից աչքերով, որ կարծես նայողը կ'ուզէ հարուածել. ոսկրոտ, շղոտ եւ լեցուն կազմուածքով: Երրորդ, Պողիստենացի՝ մի կամ երկու տարեկան փոքրիկ աղջկան մի նկար, նոյնպէս իւր ազգականի մ'որդի՝ շնորհալի մանկան պատկերն, եւ իւր կայտառ եւ զիրուկ թոռնկան զուարճալի տեսիլն. վերջապէս շէնեթական ռամկուհւոյ մի ծիծաղաշարժ տեսարան, թէ եւ սակաւ ինչ աղօտ:

Մենք հօս սոսկ ցանկով մի՝ այսինքն միայն անունները յիշելով վերջացուցինք, վասն զի՝ անկարելի էր հեղինակին այս աշխատութեանց իւրաքանչիւրը բոտ արժանելն նկարագրել, մանաւանդ որ թաղաւորաց եւ այլ մեծաւ մեծաց գնահատելովն իրենց արժանիքն ստացան, որով եւ հեղինակին անուան այլ պարծանք: Միայն այս բանք, որ այս եղբարց վրայ երկու գովելի յատկութիւն կը փայլի, որով գործերնին այլ՝ յարգուի. այս ինքն է՝ նախ, զի նորասերութեան ծաղրական եւանդը չ'ունին, որով արդ՝ թէեւ շատ ճարտարք կը զարմացընեն զմեզ իրենց հմտութեամբն յարուեստին, այլ սիրտը չեն յուզեր ու կրթեր, զի պակաս է կարեւոր ստուգութիւն եւ լրջութիւն. իսկ ասոնք, ընդ հակառակն, յօժարութեամբ կը թողուն իրենց երեւակայութիւնն՝ ոգեւորիլ մերթ քրիստոնեայ կամ հեթանոս կրօնական տեսարաններով, մերթ այլ՝ ազգային կամ օտար մատենագրութեան նկարչական իլից եւ դիպաց մտադիր ընթերցուածով. այսու եւ արդիւնքնին՝ աւելի եւս հիմնաւոր է եւ կարեւորութիւն ստացող: Երկրորդ, իրենց աւագ՝ երեւակայական կամ վաղեմի՝ անձնաւորութիւնքը ներկայացընող դիմաց լաւ ընարութիւնն, յորում բազումք ստգտանելի կը գտուին. ասոր համար ասոնք՝ կարծես աւելի դէպքերէն գործը յօրինելու կը բերուին, քան թէ յօրինելու համար՝ հանդիպած դէմքը նկարել կամ արձանացընել: —

Ո՛լ ես՝ այլ գործ գոր գործեմ,
Եղովնեմ անդրի՛նք ի կոռձ վեմ

Երրորդ է բուէ տառնցմէ իւրաքանչիւրն, որոց յիրաւի մենք այլ՝ իրենց Գայնատանոս եղբոր հետ, որ եւ նա գեղեցիկ բնական տեսարաններ ընծայած է, նոյն եւ օտարազգի դրուստողաց ձայնակցելով՝ մաղթենք մեծամեծ եւս արդիւնք եւ անպակաս դափնեայ պսակներ